

jest obchodními pomocníky podle § 73, písm. a) živnostenského řádu povinnými pensijním pojištěním podle § 1, odst. 1., č. 4, věta druhá pensijního zákona č. 26/1929, rozuměti

pomocníky zaměstnané převážně živnostenským odbytem zboží, při čemž nerozhoduje, zda jde o živnost obchodní, výrobní nebo jinou.

Dr. KAREL MOULIS:

Zpětná účinnost § 4 vl. nař. č. 89/1935 o nevylučitelnosti hromadných smluv.

(Pokračování.)

Zbývající rozhodnutí týkají se smluv nájemních (Váž. obč. 3260/23, 5309/25, 9264/29), vyrovnání (Váž. obč. 3450/24, 4277/24, 4314/24, 4394/24) a zákona č. 314/1920 Sb. z. a n. (Váž. obč. 6220.)

Pokud jde o smlouvy nájemní (zákony o ochraně nájemníků), jest z důvodů citovati tato místa: Váž. obč. 3260/23:

»Ale i ze zásady, že zákony nepůsobí nazpět, připuštěny jsou tehdy výjimky, když nové závazné právo jest vydáno ze závažných důvodů veřejných, v zájmu veřejného pořádku a mravnosti; takové právo ničí, neb alespoň jinak posuzuje stávající práva a nového práva musí býti použito na všechny dosud pravoplatně nerozhodnuté případy, tedy ve vyšší stolici i tenkrát, když napadený rozsudek byl vydán ještě za vlády starého práva. Nelze pochybovati, že zákony, vydané na ochranu nájemců, jsou takovými ze závažných důvodů veřejných a v zájmu veřejného pořádku, jakož i v zájmu dobrých mravů v právním slova smyslu vydanými zákony, a proto sluší uznati, že jich ohledně toho, co má býti jimi ze závažných důvodů veřejných a v zájmu veřejného pořádku chráněno, dlužno použití ode dne jich účinnosti na všechny rozepře bez ohledu na to, kdy byly zahájeny, a pouze s ohledem na to, že dotyčné rozepře jsou rozhodovány už za jejich účinnosti.«

»V rozhodnutí Rv I 85/29 šlo právě o t. zv. »nepravé zpětné působení«, které jest tu, když nový zákon nařizuje, že ho má býti použito i na právní poměry již založené, ale že ho má býti použito teprve od doby, kdy začíná jeho působnost. (Srv. k tomu Tilsch-Svoboda, Občanské právo, část všeobecná z roku 1925, str. 78.) To vyslovil nový zákon větou »Přeplatku za dobu minulou nelze zpět žádati.« Tato věta začala působiti teprve dne 1. dubna 1928 a praví, že nelze, t. j. nyní nelze (t. j. od účinnosti nového zákona) přeplatku za dobu minulou zpět žádati. Před tímto dnem mohl nájemník podle § 20 (1) a (3) zák. o ochr. náj. plným právem zpět žádati přeplatku na nájemném a nemohl se dokonce tohoto nároku předem ani platně vzdáti. Nebude snad o tom sporu, že zákon neupravil výslovně otázku, zda a jak se nový předpis dotýká nároků vzniklých a uplatněných žalobou před 1. dubnem 1928. Chybí mu t. zv. přechodná ustanovení pro tyto případy. Kdyby měl nový zákon zasáhnouti i takové již nabyté a uplatněné nároky, bylo by k tomu třeba vzhledem k všeobecnému předpisu § 5 obč.

zák. bud' výslovného nebo z donucovací povahy nové právní normy vyplývajícího ustanovení o zpětné působnosti, jehož tu není ani v tom ani v onom směru.« (Váž. obč. 9264/1929.)

Pokud jde cit. rozhodnutí týkající se čl. III. zák. č. 99/1923, vyjadřuje právní zásadu výkladu § 5 obec. zák. obč. plenární usnesení z 21. X. 1924, č. pres. 641/24 (Váž. obč. 4277) takto:

»Zásadu: »Zákony nepůsobí zpět« vysvětluje přesvědčivým způsobem Tilsch (občanské právo rakouské, část všeobecná, druhé vydání, stránka 62) takto: »Okamžik, kdy nový zákon nabude působnosti, jest časovou hranicí mezi panstvím starého a panstvím nového zákona. Tato přesná hranice platí však jen v oboru práva objektivního, starý zákon přestává tímto okamžikem býti částí platného právního řádu. Konkretní právní poměry však, které nový zákon zastihl, zůstávají zásadně netknuty. Nový zákon, ač jediné on jest nyní částí práva objektivního, nabývá ve světě konkrétních poměrů právních teprve postupně půdy, pročež jej užití sluší jen postupně na právní poměry, nově vznikající. Znamená tedy ona zásada nejen, že zákon nechává netknutými dřívější poměry právní pro dobu před svou působností, nýbrž i, že nový zákon ponechává starému zákonu upravovat tyto poměry i nadále v době panství nového zákona.« Rozebíraje otázku v podrobnostech dospívá též spisovatel pod heslem »Pozdější změny starých právních poměrů (stránka 65, bod 92) k tomuto důležitému poznatku: »Zachování starých právních poměrů přináší s sebou někdy i ten úkaz, že dokonce i skutečnosti nové, jež sběhnou se teprve pod panstvím nového zákona, posuzují se přece dle práva starého. Tak sluší posuzovati dle práva starého tyto nové skutečnosti: ... obmyslnost později se dostavivší (mala fides superveniens), prodlení, nahodilou neb zaviněnou nemožnost splnění a j.«. O tento případ jedná se právě v otázce, předložené k plenárnímu rozhodnutí. Opírá-li se právní názor, že ustanovení článku III. zákona ze dne 26. dubna 1923, čís. 99 Sb. z. a n. vztahuje se i k vyrovnáním, potvrzeným před účinností tohoto zákona, o usuzovací slovo onoho článku: »... dovozuje, že vzhledem k tomu již slovný výklad zákona vede jasně k důsledku, že, počínajíc účinností zákona, porušení povinností z vyrovnání nutno posuzovati podle nové normy (dr. Kuh v týdeníku »Die Wirtschaft«, čís. 45 ze dne 12. dubna 1924), nepřibližuje se tím nikterak k jádru věci. Nedbá shora výtčeného rozdílu mezi časovou hranicí starého a nového zákona pro obor práva objektivního a pro obor

konkrétních právních poměrů a nedbá toho, co shora vytkeno o pozdějších změnách starých právních poměrů. Pokud, obhájí onen právní názor jakožto první jasný a samozřejmý výsledek již slovního výkladu zákona poukazem k článku IV. cit. zákona, ztroskotává na úvaze, že z porovnání článku III. a IV. zákona plyne jasně jenom tolik, že zákonodárce otázku zpětné účinnosti zákona si uvědomil, omezil se však na to, vyřešit ji výslovně jen pro případ, na který pamatováno článkem IV. zákona, nikoli též pro případ článku III. Stanovisko, že zákonodárce nechal pro případ článku III. otázku zpětné účinnosti nevyřešenu proto, že považoval za samozřejmé, že nové toto ustanovení vztahuje se i k vyrovnáním, potvrzeným před účinností článku III., jest zcela libovolným a nemá nižádné opory ani v doslovu zákona, ani ve zprávě důvodové. Spíše dlužno s hlediska slovního výkladu zákona trvatí úsudkem z opaku na tom, že otázka zpětné účinnosti článku III. ponechána byla otevřenou vzhledem k zásadám § 5 obč. zák., jichž i na tuto otázku mělo být použito. Než ani logický, pokud se týče historický výklad článku III. zákona nevede k závěru, že tímto zákonným ustanovením postižena jsou i vyrovnání, jimž před účinností zákona dostalo se pravoplatného soudního potvrzení. Nutno si především uvědomití rozdíl mezi t. zv. pravým a nepravým zpětným působením zákona. Právě zpětné působení nového zákona jest tu jen tehdy, když působí i pro dobu minulou, dotýkajíc se dřívějších právních poměrů i pro dobu před svou působností. Může se tak státi jen, když jest to zvláště nařizeno, buď zjevně, výslovně nebo skrytě. Skrytě nařizeno jest právě zpětné působení, když nový zákon jest v pravdě autentickým výkladem starého zákona (Tilsch, stránka 63, bod 89). Takovouto skrytě nařazenou zpětnou působnost přiznal nejvyšší soud na př. článku I., bod 1. zákona ze dne 15. dubna 1920, čís. 311 Sb. z. a n., jímž doplněna některá ustanovení zákona ze dne 27. května 1919, čís. 819 Sb. z. a n. o zajištění pŕdy drobným pachtýřům, shledav v onom ustanovení autentický výklad pojmu »statku církevního« ve smyslu druhého odstavce § 1 zákona čís. Sb. z. a n. 318/1919. Ohledně článku III. zákona čís. Sb. z. a n. 99/1923 právě zpětné působení nebylo nařizeno ani zjevně, což plyne ze samého zákona a úsudkem z opaku článku IV. téhož zákona, nebylo však nařizeno ani skrytě, poněvadž otázka, co jest právem, nesplní-li dlužník včas a plně potvrzeného vyrovnání, nebyla ve vyrovnávacím řádě vůbec řešena, právě tak, jako nebyla ohledně nuceného vyrovnání vyřešena v řádu konkursním. Platily tudíž v otázce povšechné právní zásady o liknavosti dlužníka. Článkem III. zákona stanovena výjimka z oněch povšechných právních zásad, zásady ty nebyly článkem III. snad jen blíže vysvětleny, nýbrž nahrazeny pro případ článku III. zásadou výjimečnou, rušící pro tento případ použitelnost oněch zásad všeobecných. Jde tudíž jen o to, zda uznatí lze t. zv. nepravé zpětné působení článku III. zákona. Nepravé zpětné působení tu jest, když nový zákon nařizuje, že ho má být užito i na staré právní poměry již založené, ale teprve od doby, kdy počíná působnost nového zákona anebo od doby ještě pozdější. Nový zákon může obsahovati výslovné takovéto ustanovení (zejména v t. zv. ustanoveních přechodních), ale stačí též, když jinak z obsahu nového zákona

na je zřejmo, že i staré poměry pro budoucnost jím se mají řídití. Jest tedy věci výkladu každého jednotlivého nového zákona, pokud jím má být derogováno zásadě § 5 obč. zák. Všeobecně lze tu říci jen tolik, že pouze nové jus cogens prolamuje zásadu § 5 obč. zák. Jus cogens, jež souvisí se základními mravními názory a s celým společenským zařízením, působí, není-li nic jiného stanoveno, ihned a ruší tedy pro budoucnost práva nabytá (Tilsch, stránka 65, bod 93).«

Zvláště blízkým naší otázce je rozhodnutí Váž. obč. 6220/26, týkající se neplatnosti úmluv podle § 5 zák. č. 314/1920 Sb. z. a n. uzavřených před platností zákona. Citujeme z důvodů tohoto rozhodnutí:

»Zcela neprávem vytýká dovolání napadenému rozsudku, že přehlédl ustanovení § 5 obč. zák., podle něhož zákony nepůsobí zpět. Zákon ze dne 15. dubna 1920, čís. 314 Sb. z. a n. nabyl účinnosti 18. května 1920, o nároky splatné před tímto dnem nejde vůbec ve sporu, nelze tedy vytýkati, že bylo ho na ně mylně použito. Později žalobou uplatněné nároky musí být posouzeny podle uvedeného zákona, neboť zákon ten prohlásil v § 5 úmluvy, které se mu přičí, za neplatné. Toto pravidlo platí stejně o úmluvách budoucích, jako již ujednaných a jest v plném souhlase s předpisy všeobecného občanského zákoníka, jenž vedle zásady § 5, že zákon nepůsobí zpět, ustanovuje v § 880, že byli-li předmět, o němž byla učiněna smlouva, vzat z oběhu před odevzdáním, má se posuzovati věc tak, jako by smlouva nebyla učiněna. Co tu jest ustanoveno o věci vzaté novým zákonem z právního oběhu, platí také, bylo-li novým zákonem ve veřejném zájmu zakázáno, nějaké plnění, jak tomu jest právě u zákona čís. 314/1920. Právem uznaly proto nižší soudy, že žalobkyně může nyní požadovati odstoupení jenom oné části pensijních požitků, jichž postup nyní zákonem připouští, a zamítly žalobu, pokud požaduje postoupení části větší.«

Z této obšírné citace dosavadní judikatury nejv. soudu vyplývá v první řadě, že nejv. soud až dosud správně vylučuje z dosahu § 5 obč. zák. vůbec předpisy veřejnoprávní a procesní. Dále, že ostře rozlišuje pravé a nepravé zpětné působení, kterýžto druhý případ tu jest podle definice Váž. obč. 3260/1923 a plenárního usnesení č. pres. 641/24, »když nový zákon nařizuje, že ho má být použito i na právní poměry již založené, ale že ho má být použito teprve od doby, kdy začíná jeho působnost«. A to je případ náš.

Na otázku, která skutečnost zakládá nepravé zpětné působení právního předpisu, odpovídají souhlasně všechna dosavadní rozhodnutí nejv. soudu a zejména také cit. plenární usnesení, že to může být nejen výslovné ustanovení, nýbrž že stačí také, »když jinak z obsahu nového zákona je zřejmo,

že i staré poměry pro budoucnost jím se mají řídit«. Zda skutečně obsah nového zákona jest takový, že i staré poměry mají se pro budoucnost řídití novým zákonem, jest podle cit. plen. usnesení věci výkladu každého jednotlivého nového předpisu, pokud jím má býti derogováno zásadě § 5 obč. zák. Pro tento výklad stanovil si nejv. soud zásadu, že nové jus cogens prolamuje zásadu § 5 obč. zák. Jediné výslovný předpis nového zákona by mohl vyloučiti tento účinek (t. j. nepravé zpětné působení) nového donucovacího práva, což jest pravým opakem toho, co tvrdí kritisované rozhodnutí Rv II 951/35, totiž, že by bylo třeba vždy výslovného předpisu k tomu, aby nepravé zpětné působení bylo vůbec založeno.

Které jus cogens bez výslovného předpisu vykazuje nepravou zpětnou působnost? Podle Váž. obč. 3260/23 to, které »jest vydáno ze závažných důvodů veřejných, v zájmu veřejného pořádku a mravnosti«; podle Váž. obč. 4277/24 »jus cogens, jež souvisí se základními mravními názory a s celým společenským zařízením«.

Z toho je patrné, jak dalece se rozhodnutí Rv II 951/35 odchyľuje od dosavadní judikatury nejv. soudu, ba možno říci, že jde proti dosavadní judikatuře. Tím, že kritisované rozhodnutí přechází rozdíl mezi pravým a nepravým zpětným působením, je způsobeno, že dospívá k nesprávnému názoru, že by jediné výslovný předpis mohl způsobiti, aby § 4 vl. nař. č. 89/1935 vztahoval se od 30. dubna 1935 také na individuální ujednání před tímto datem uzavřená. Pak ovšem kritisované rozhodnutí opouští dosavadní judikaturu, které stačí donucovací právo a staví se proti této dosavadní judikatuře, která žádá naopak výslovný předpis k tomu, aby nepravé zpětné

působení donucovacího práva bylo vyloučeno.

Proto kdyby nejv. soud respektoval dosavadní svoji judikaturu, která má dokonce pro sebe plenární usnesení, došel by v předmětné otázce k opačnému výsledku: Ježto vl. nař. č. 89/1935 nemá t. zv. přechodných ustanovení, je třeba výkladem § 4 zjistiti, zda má tento předpis nepravé zpětné působení. Pro tento výklad je pak rozhodným, že tento § 4 je donucovacím právem, a to donucovacím právem, které, jak žádá Váž. obč. 3260/23, bylo vydáno »ze závažných důvodů veřejných, v zájmu veřejného pořádku a mravnosti«, nebo, jak žádá Váž. obč. 4277/24, donucovacím právem, »jež souvisí se základními mravními názory a s celým společenským zařízením«. Nejen cit. § 4 prohlašuje zakázané úmluvy za nulitní, ale dále § 5 stihá jednání i opomnutí proti zákonu § 4 tresty v družích a sázách, které jsou v pracovním právu jedny z nejintenzivnějších. Je-li tedy § 4 takovým donucovacím právem, tedy podle dosavadní judikatury nejv. soudu již pro tento svůj charakter vykazuje nepravé zpětné působení, které by jediné výslovný předpis mohl vyloučiti. Tak se má věc podle judikatury dosavadní. Zůstává tu tedy otázka, zda rozhodnutí Rv II 951/35 má býti změnou názoru praxe v této tak základní otázce, či zda toto rozhodnutí má býti považováno pouze za odbočení, které nemá míti význam, přesahující konkrétní spor, ve kterém bylo vydáno. Zdá se nám býti pravděpodobnou druhá možnost, a to proto, že rozh. Rv II 951/35 se s předcházející judikaturou jediným slovem nevyporádává i z toho důvodu, že zásady vyjádřené v plenárním usnesení z 21. X. 1924, č. pres. 641/24 (Váž. obč. 4277), nedoznaly změny.

(Dokončení.)

Z rozhodnutí ve věcech pracovních.

Hromadné smlouvy

2053.

Nepravé zpětné působení předpisu § 4 vl. nař. č. 89/1935 o nevyučitelnosti kolektivních smluv.

Rozhodnutím Vhrs 33/36 připojil se Vrchní hornický rozhodčí soud k některým rozhodnutím jiných soudů, zejména též soudu nejvyššího, kterým otázka závaznosti kolektivních smluv podle vládního nařízení č. 89/35 byla rozřešena pro zaměstnance nepříznivě.*)

V rozsudku se praví toto:

»Rozhodnutí závisí jediné na rozřešení otázky právní, zda vládním nařízením z 29. 4. 1935, č. 89 Sb. z. a n., jež nabyla účinnosti dnem 30. 4. 1935, pozbyly platnosti i ustanovení jednotlivých smluv, uzavřených před 30. 4. 1935, pokud odporují mzdovým nárokům dělníka ply-

noucím z ustanovení pracovních smluv hromadných, a na místo jejich nastoupila příznivější ustanovení pracovní smlouvy hromadné.

V § 5 vř. obč. zák. vyslovena jest zásada, že zákony nepůsobí nazpět, nemají tudíž vlivu na jednání, která se sběhla dříve, a na práva, jichž bylo nabyto dříve. Z této zásady dlužno vycházeti i při řešení otázky, zda uvedené vládní nařízení působí nazpět. Zpětnou účinnost bylo by přiznati tomuto nařízení jen kdyby ji výslovně jako výjimku z uvedené zásady stanovila. Tomu však tak není a proto dlužno souditi, že ustanovení smluv o mzdových nárocích, jež byly sjednány před 30. 4. 1935, nedoznala zmíněným vládním nařízením změny, zůstala v platnosti a že proto jsou jimi smluvní strany vázány. Ježto jest nesporné, že smlouva jednotlivá uzavřena byla mezi stranami před 30. 4. 1935, nemůže se žalobce úspěšně domáhati, aby mu byl doplacen na mzdě rozdíl podávající se z porovnání mzdy stanovené smlouvou hromadnou a smlouvou jednotlivou a jest jeho odvolání nedůvodné.«

*) Snovnej k tomu č. 2035 sbírky »Pracovní právo« a článek dr. Karla Moulise »Zpětná účinnost § 4 vl. nař. č. 89/1935 o nevyučitelnosti hromadných smluv« v tomto časopise na str. 70—71 a 94—96.